

Kapitel 08 - Borgernes rettigheder

Kapitel 8 handler om borgernes rettigheder og friheder. Man kalder kapitlet for grundlovens friheds- eller menneskerettighedskapitel. Folketinget vedtog i 1992, at bestemmelserne i den europæiske menneskerettighedskonvention gælder som lov i Danmark. Mange af menneskerettighedskonventionens regler går videre i beskyttelsen af menneskerettigheder, end den danske grundlov gør.

§ 71

Stk. 1. Den personlige frihed er ukrænkelig. Ingen dansk borger kan på grund af sin politiske eller religiøse overbevisning eller sin afstamning underkastes nogen form for frihedsberøvelse.

Stk. 2. Frihedsberøvelse kan kun finde sted med hjemmel i loven.

Stk. 3. Enhver, der anholdes, skal inden 24 timer stilles for en dommer. Hvis den anholdte ikke straks kan sættes på fri fod, skal dommeren ved en af grunde ledsaget kendelse, der afsiges snarest muligt og senest inden tre dage, afgøre, om han skal fængsles, og, hvis han kan løslades mod sikkerhed, bestemme dennes art og størrelse. Denne bestemmelse kan for Grønlands vedkommende fraviges ved lov, for så vidt dette efter de stedlige forhold må anses for påkrævet.

Stk. 4. Den kendelse, som dommeren afsiger, kan af vedkommende straks særskilt indbringes for højere ret.

Stk. 5. Ingen kan underkastes varetægtsfængsel for en forseelse, som kun kan medføre straf af bøde eller hæfte.

Stk. 6. Uden for strafferetsplejen skal lovligheden af en frihedsberøvelse, der ikke er besluttet af en dømmende myndighed, og som ikke har hjemmel i lovgivningen om udlændinge, på begæring af den, der er berøvet sin frihed, eller den, der handler på hans vegne, forelægges de almindelige domstole eller anden dømmende myndighed til prøvelse. Nærmere regler herom fastsættes ved lov.

Stk. 7. Behandlingen af de i stk. 6 nævnte personer undergives et af Folketinget valgt tilsyn, hvortil de pågældende skal have adgang til at rette henvendelse.

§ 71 (Forklaring)

Stk. 1. Folketinget bestemmer ved lov, hvad der skal være strafbart. Men grundloven har fastsat nogle rammer for, hvad der ikke kan straffes. Her slås fast, at folk ikke må anholdes, sættes i fængsel eller indespærres på anden måde på grund af deres politiske holdninger, deres tro eller deres afstamning. Bestemmelsen gælder kun danske statsborgere. Resten af § 71 gælder for alle, der opholder sig i Danmark.

Stk. 1 er ligesom stk. 2, 6 og 7 sat ind i § 71, da grundloven blev revideret i 1953. Det var efter anden verdenskrig. Og bestemmelsen er stærkt inspireret af, hvad der skete under den tyske besættelse af Danmark i årene 1940-45. Her fængslede det danske politi landets kommunister – også dem, der sad i Folketinget. Og tyskerne forfulgte også jøder i Danmark, så mange af den grund måtte flygte til Sverige.

Stk. 2. Politiet kan ikke bare anholde folk. Der skal være en mistanke om, at de har gjort noget, som er i strid med loven. Betingelserne står i retsplejeloven. Frihedsberøvelse ved f.eks. tvangsindlæggelse på et psykiatrisk hospital er også reguleret ved lov.

Stk. 3. Hvis man bliver anholdt af politiet, skal man stilles for en dommer, inden der er gået 24 timer. Det kaldes for et grundlovsforhør. Dommeren har lov til at udskyde spørgsmålet om fængsling i tre dage. Man kalder det at opretholde fængslingen. Det sker som regel for at give politiet tid til at samle flere beviser, der kan underbygge sagen. Men dommeren må ikke opretholde fængslingen, hvis det er helt tydeligt, at der ikke er nogen sag.

Ved grundlovsforhøret kan politiet bede om, at den anholdte fortsat skal være i fængsel. Politiet skal komme med en grund. Det kan f.eks. være af hensyn til politiets efterforskning. Den kan blive vanskelig, hvis den mistænkte er fri og kan skjule spor eller tale med vidner.

Hvis dommeren er enig med politiet, kan han eller hun bestemme, at den anholdte skal fængsles i en periode. Det kaldes varetægtsfængsling. Dommeren har pligt til at begrunde, hvorfor den mistænkte anbringes i varetægtsfængsel.

Grundloven lægger op til, at der kan indføres særlige regler i Grønland. Det skal ske ved en lov.

Stk. 4. Dommerens beslutning kaldes en kendelse. Hvis den anholdte er utilfreds med en kendelse fra byretten, kan han eller hun klage til landsretten. Landsrettens afgørelse skal følges. Men der kan gå et stykke tid, inden landsretten behandler sagen. Og man undgår ikke at blive varetægtsfængslet i den periode.

Stk. 5. Man kan kun blive varetægtsfængslet, hvis dommeren mener, at der er tale om en forbrydelse, der straffes med fængsel. Hvis sagen handler om en forseelse, der 'kun' giver bødestraf, kan man ikke blive varetægtsfængslet.

Stk. 6. Når man fængsles, bliver man berøvet sin frihed. Men det er ikke den eneste måde at blive berøvet sin frihed på.

Hvis man f.eks. i en periode er så syg, at man er til fare for sig selv eller sine omgivelser, kan man blive tvunget til at opholde sig på et psykiatrisk hospital. Man bliver i så fald tvangsindlagt, og det har ikke noget med straf eller straffeloven at gøre. En sådan frihedsberøvelse kan indbringes for domstolene. Det behøver ikke at være patienten selv, der klager.

F.eks. kan et familiemedlem eller en ven, der handler på patientens vegne, rejse sagen.

Stk. 6 omfatter ikke den frihedsberøvelse, som sker efter lovgivningen om udlændinge. Efter udlændingeloven kan frihedsberøvelse f.eks. ske, hvis man skal afgøre, om en udlænding skal udvises. En sådan frihedsberøvelse kan altid indbringes for domstolene. Det sikrer udlændingeloven – ikke grundloven.

Stk. 7. Folketinget skal vælge et tilsyn, der skal holde øje med behandlingen af de mennesker, der er omtalt i stk. 6. Tilsynet består af ni medlemmer og vælges i begyndelsen af hver folketingssamling. Man kan klage over behandlingen til dette tilsyn eller til ombudsmanden.

§ 72

Boligen er ukrænkelig. Husundersøgelse, beslaglæggelse og undersøgelse af breve og andre papirer samt brud på post-, telegraf- og telefonhemmeligheden må, hvor ingen lov hjemler en særegen undtagelse, alene ske efter en retskendelse.

§ 72 (Forklaring)

Denne paragraf værn timer om privatlivets fred. Den sætter grænserne for, hvilke indgreb offentlige myndigheder kan tillade sig i folks privatliv. Først og fremmest er folks boliger beskyttet. Det samme er 'private' lokaler og bygninger, hvor ikke alle og enhver har adgang. Beskyttelsen betyder, at politiet ikke bare kan bryde ind i private hjem og undersøge dem. Det kræver, at en dommer først siger ja. Politiet skal have en såkaldt retskendelse. Det gælder også, hvis de f.eks. ønsker at åbne folks breve eller aflytte deres telefoner. Der er dog visse undtagelser. Der er ikke altid tid til at skaffe en retskendelse. Hvis politiet f.eks. jager en forbryder, der gemmer sig i et hus, har politiet lov til at skaffe sig adgang til huset med magt, hvis der er fare for, at forbryderen ellers undslipper. Bagefter skal en dommer godkende denne handling. I visse tilfælde kan andre myndigheder end politiet, f.eks. skattemyndighederne, undersøge folks private regnskaber uden først at få tilladelse af en dommer.

§ 73

Stk. 1. Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstå sin ejendom, uden hvor almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge lov og mod fuldstændig erstatning.

Stk. 2. Når et lovforslag vedrørende ekspropriation af ejendom er vedtaget, kan en tredjedel af Folketingets medlemmer inden for en frist af tre søgnedage fra forslagens endelige vedtagelse kræve, at det først indstilles til kongelig stadfæstelse, når nyvalg til Folketinget har fundet sted, og forslaget på ny er vedtaget af det derefter sammentrædende Folketing.

Stk. 3. Ethvert spørgsmål om ekspropriationsaktens lovlighed og erstatningens størrelse kan indbringes for domstolene. Prøvelsen af erstatningens størrelse kan ved lov henlægges til domstole oprettet i dette øjemed.

§ 73 (Forklaring)

Stk. 1. Denne paragraf beskytter folks ejendom. Beskyttelsen omfatter alle ejere – danskere såvel som udlændinge, selskaber såvel som privatpersoner. Ordet ejendom skal forstås i meget bred forstand. Grundloven beskytter de rettigheder, som er grundlaget for folks økonomiske eksistens. F.eks. beskytter §

73 et krav på løn og pension, man selv har sparet op. Man har retten til de ting, man har købt og ejer. Det gælder også, hvis man f.eks. har købt et hus eller et stykke jord.

Men det kan ske, at stat eller kommune har brug for folks ejendom. Hvis der f.eks. skal anlægges en offentlig vej, bliver projektet ikke standset, fordi en grundejer ikke vil sælge sin jord. I sådan en situation kan stat og kommune overtage folks ejendom og give erstatning i stedet. Man kalder det at ekspropriere folks ejendom. Det kan imidlertid ikke ske uden videre. Projektet skal komme samfundet til gode. Der skal vedtages en lov, som giver tilladelse til ekspropriationen. Og der skal gives fuld erstatning for den ejendom, stat eller kommune overtager.

Stk. 2. Det kan være svært at komme igennem med en lov om ekspropriation. Hvis en tredjedel, dvs. 60 medlemmer af Folketinget, er imod en lov om ekspropriation, kan de kræve, at den skal udskydes til efter næste folketingsvalg. Og så skal det nye Folketing stemme om loven. Dette krav fra mindretallet skal komme, inden der er gået tre hverdage. Tidsfristen regnes fra den dag, loven er blevet vedtaget.

Stk. 3. Bestemmelsen om, at ekspropriation kun kan finde sted mod fuldstændig erstatning, er det vigtigste element i grundlovens beskyttelse af ejendomsretten. Men det er ikke altid let at afgøre, hvad der er 'fuldstændig erstatning'. Derfor giver stk. 3 mulighed for, at man kan gå til domstolene for at få prøvet sin sag. Domstolene kan både tage stilling til, om ekspropriationen er lovlig, og om erstatningen f.eks. er stor nok. Hvis Folketinget ønsker det, kan man oprette en særlig domstol til at tage sig af den slags sager. Det er nu ikke sket.

§ 74

Alle indskrænkninger i den fri og lige adgang til erhverv, som ikke er begrundede i det almene vel, skal hæves ved lov.

§ 74 (Forklaring)

Denne bestemmelse stammer fra 1849, da den første grundlov blev udformet. Dengang bestemte de forskellige erhverv selv, hvor mange konkurrenter der skulle være. Sammenslutningen af tømrere – Tømrerlavet – bestemte antallet af tømrere, bagerlavet bestemte antallet af bagere osv. På den måde kunne håndværkerne bl.a. holde fast i et bestemt prisniveau for deres arbejde. Denne magt var mange mennesker utilfredse med. Derfor indførte man såkaldt næringsfrihed med grundloven. Der er dog stadig visse begrænsninger i friheden til at udføre et erhverv.

Men det er ikke længere de enkelte brancher, der sætter grænserne. Det er Folketinget og kommunerne. Visse erhverv bliver dog stadig stærkt reguleret. Det gælder f.eks. taxakørsel og busdrift. Man kan ikke bare sætte sig ind i en bil og kalde sig taxavognmand. Det kræver en særlig tilladelse fra kommunen. Og der gives kun et begrænset antal taxabevillinger.

§ 75

Stk. 1. Til fremme af almenvellet bør det tilstræbes, at enhver arbejdsduelig borger har mulighed for arbejde på vilkår, der betrykker hans tilværelse.

Stk. 2. Den, der ikke selv kan ernære sig eller sine, og hvis forsørgelse ikke påhviler nogen anden, er berettiget til hjælp af det offentlige, dog mod at underkaste sig de forpligtelser, som loven herom påbyder.

§ 75 (Forklaring)

Stk. 1. Grundloven fastslår, at enhver borger, der kan arbejde, skal have mulighed for det på rimelige vilkår. Hvis det altså kan lade sig gøre. Den sidste sætning er vigtig. Den betyder nemlig, at en arbejdsløs ikke kan kræve at få et arbejde med henvisning til grundloven. Stk. 1 er ikke en bestemmelse, der i sig selv giver borgerne rettigheder. Den har ingen direkte virkning. Man kan sammenligne den med en politisk formålsbestemmelse, der fortæller, hvad Folketinget skal arbejde hen imod.

Stk. 2. Denne del af § 75 har større praktisk betydning end stk. 1. Den siger nemlig, at enhver, der ikke kan forsørge sig selv, skal have hjælp af det offentlige. Inden det offentlige træder til, skal den enkelte have udnyttet sine egne muligheder. Det kan være gennem at arbejde eller ved at bruge sin formue. Men der kan også være tale om, at andre har en forsørgelsespligt.

Børn har ikke pligt til at forsørge deres forældre. Og forældre har ikke pligt til at forsørge børn over 18 år. Den offentlige hjælp er fastsat i sociallovgivningen.

Stk. 2. siger ikke noget præcist om, hvem der har ret til offentlig hjælp. Men skiftende love har bestemt, at det er 'enhver, der opholder sig lovligt her i landet'. Det står også i de seneste sociallove: lov om social service og lov om aktiv socialpolitik. Borgere, der er fyldt 18 år, har krav på hjælp. Og det har udlændinge også, da grundloven ikke kræver, at folk skal være danske statsborgere for at få hjælp. Studerende er tilmeldt en uddannelse og står derfor ikke til rådighed for arbejdsmarkedet. Derfor har studerende som regel ikke krav på hjælp.

§ 76

Alle børn i den undervisningspligtige alder har ret til fri undervisning i folkeskolen. Forældre eller værger, der selv sørger for, at børnene får en undervisning, der kan stå mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen, er ikke pligtige at lade børnene undervise i folkeskolen.

§ 76 (Forklaring)

Alle børn har ret til at modtage gratis undervisning i folkeskolen. Faktisk har alle børn også pligt til at modtage undervisning. Folketinget har nemlig indført ni års undervisningspligt. Det står i folkeskoleloven. Grundloven slår fast, at undervisningen i folkeskolen skal være gratis. Til gengæld er forældrene ikke tvunget til at sende deres børn i folkeskole.

Undervisningen kan foregå hjemme eller på en privat skole. Men undervisningen skal kunne stå mål med folkeskolens undervisning. Mange mennesker vælger folkeskolen fra af pædagogiske eller religiøse grunde. Men hvis man vælger en anden type skole, må man selv betale for skolegangen. Grundloven sikrer kun, at folkeskolen er gratis. I den almindelige lovgivning er der regler om, at det offentlige skal give tilskud til privatskoler m.v.

§ 77

Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde påny indføres.

§ 77 (Forklaring)

Alle borgere kan udtrykke det, de vil. Man kan sige, skrive eller på anden måde udtrykke sine tanker offentligt. Men samtidig må man også tage ansvaret for det, man siger eller skriver. Lovgivningen sætter nemlig nogle grænser for, hvad man kan tillade sig at sige eller skrive offentligt.

Hvis man f.eks. er meget grov og fornærmer et andet menneske offentligt, kan man risikere at blive stævnet i en såkaldt injuriansag. Og hvis man f.eks. skriver noget, der truer landets sikkerhed, kan man blive tiltalt ved domstolene og idømt straf.

Indimellem ser man artikler og indlæg i aviser eller blade, som optræder uden navn. I de tilfælde er det den ansvarshavende redaktør, som har ansvaret for det, der står. Derfor skal navnet på den ansvarshavende redaktør altid stå i bladet. Det samme skal bladets trykkested.

Selv om grundloven garanterer ytringsfrihed for alle, kan den i nogle situationer begrænses. Det gælder f.eks. for folk i fængsel. Myndighederne har lov til at indskrænke indsattes ytringsfrihed, hvis det er nødvendigt for sikkerhed og orden.

Forsvaret har også lov til at indskrænke soldaternes ytringsfrihed, hvis det sker af hensyn til orden og disciplin.

I princippet gælder ytringsfriheden naturligvis også offentligt ansatte. Men samtidig er f.eks. sagsbehandleren på et socialkontor underlagt tavshedspligt. Tavshedspligten betyder bl.a., at sagsbehandleren ikke må udtale sig om en række personoplysninger, han eller hun har fået gennem sit arbejde.

Grundloven beskytter mod 'censur og andre forebyggende forholdsregler'. Forbuddet mod censur blev indført i 1849. Før den tid blev bøger og blade undersøgt af en af kongens embedsmænd, før de blev trykt. Han fjernede det, han ikke brød sig om, og først da kunne bøger og blade blive offentliggjort.

Censurforbuddet betyder, at politiet først kan skride ind mod et blad eller en bog, når den er udkommet. Myndighederne kan ikke forlange at gennemse et manuskript på forhånd. Alligevel kan man godt skride ind mod en udgivelse, før den er trykt, også uden at overtræde grundloven. Der kan nedlægges forbud mod en offentliggørelse, hvis man kan overbevise en dommer om, at den gør stor skade og er ulovlig. Det er op til dommeren at afgøre, om der skal nedlægges et såkaldt fagedforbud mod udgivelsen.

Det skete f.eks. i 1980'erne, hvor Frimurerordenen kom igennem med forbud mod, at Danmarks Radio viste en tv-udsendelse om ordenen. Udsendelsen ville afsløre nogle af Frimurerordenens hemmelige optagelsesritualer. Sagen blev endeligt afgjort i Højesteret. Og her fik Frimurerordenen medhold. Højesteret mente, at optagelsesritualerne berørte private forhold. Derfor var de beskyttet mod offentliggørelse. Tv-udsendelsen om Frimurerordenen er aldrig blevet vist.

I en anden sag gik det modsat. Den stammer også fra 1980'erne. Her var der i en periode megen debat om landmændenes brug af medicin til husdyr. Plakatkunstneren Mikael Witte blandede sig i debatten ved at lave en plakat, der var forsynet med teksten: 'Danske svin er sunde, de strutter af penicillin'. Plakaten viste en tegning af en glad gris, som var en satirisk efterligning af noget reklamemateriale fra Andelsslagterierne. Slagteriorganisationerne blev sure. De forsøgte at få plakaten forbudt. Men Højesteret slog fast, at plakaten ikke var ulovlig. Retten lagde vægt på, at plakaten var et indlæg i en samfundsdebat. Derfor var den relevant for offentligheden.

§ 78

Stk. 1. Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at danne foreninger i ethvert lovligt øjemed.

Stk. 2. Foreninger, der virker ved eller søger at nå deres mål ved vold, anstiftelse af vold eller lignende strafbar påvirkning af anderledes tænkende, bliver opløst ved dom.

Stk. 3. Ingen forening kan opløses ved en regeringsforanstaltning. Dog kan en forening foreløbig forbydes, men der skal da straks anlægges sag imod den til dens opløsning.

Stk. 4. Sager om opløsning af politiske foreninger skal uden særlig tilladelse kunne indbringes for rigets øverste domstol.

Stk. 5. Opløsningens retsvirkninger fastsættes nærmere ved lov.

§ 78 (Forklaring)

Grundlovens § 78 sikrer, at der er foreningsfrihed. Det er en grundlæggende ret i det danske samfund, hvor foreninger spiller en stor rolle. Bestemmelsen er først og fremmest med for at beskytte foreninger imod, at staten blander sig. Den beskytter til gengæld ikke imod, at private blander sig. Og den beskytter heller ikke den enkelte borgers ret til at stå uden for en forening.

Stk. 1. Borgere har ret til at danne foreninger. De behøver ikke at spørge nogen først. Men foreningen skal være lovlig. Det vil sige, at dens formål ikke må være at begå ulovligheder.

Stk. 2. Hvis en forening bruger vold eller andre ulovlige metoder for at nå sit mål, skal den opløses. Det skal i så fald ske ved en dom. Og det er justitsministeren, der skal rejse sagen. Den særlige bestemmelse om foreninger, der bruger vold, blev indført i 1953 – otte år efter den tyske besættelse af Danmark. Under besættelsen blev der oprettet korps og foreninger, der havde det formål at udøve vold og terror mod befolkningen. Hipokorpsen er et eksempel på sådan et korps.

Stk. 3. Statsmagten eller regeringen kan ikke blot opløse en forening. Dog kan regeringen i særlige tilfælde gribe ind og forbyde en forening midlertidigt. Men regeringen skal straks indbringe sagen for domstolene. Og hvis domstolene kommer frem til et andet resultat end regeringen, bliver opløsningen kendt ugyldig. Domstolene har det sidste ord i den forbindelse.

Stk. 4. Hvis en sag drejer sig om opløsning af en politisk forening, kan sagen gå til Højesteret efter at have været behandlet i byret og landsret. Man behøver ikke først at få en tilladelse fra det særlige nævn, der hedder Procesbevillingsnævnet.

Stk. 5. De nærmere regler for virkningerne af, at en forening opløses, skal fremgå af en lov. Folketinget har dog ikke vedtaget sådan en lov. Man bruger de almindelige foreningsregler og straffeloven i stedet.

§ 79

Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at samle sig ubevæbnede. Offentlige forsamlinger har politiet ret til at overvære. Forsamlinger under åben himmel kan forbydes, når der af dem kan befrygtes fare for den offentlige fred.

§ 79 (Forklaring)

Denne paragraf hænger tæt sammen med § 77 og § 78. Disse tre paragraffer beskriver de klassiske frihedsrettigheder: retten til at tale frit, retten til at danne foreninger og retten til at forsamle sig. § 79

sikrer, at alle personer, der opholder sig i landet, har ret til at holde møder eller demonstrere. De må blot ikke have våben.

Politiet har ret til at overvære de offentlige møder. Hvis mødet foregår i det fri, kan politiet forbyde det, men kun hvis der er 'fare for den offentlige fred'. Det kan være, hvis der f.eks. er trusler om omfattende uroligheder mellem demonstranter og andre grupper mennesker. Politiet kan dog forlange at få et møde flyttet til et andet sted, hvis mødet forstyrrer trafikken væsentligt eller er til stor gene for andre. Man skal ikke bede politiet om tilladelse til at holde møde.

Men hvis man f.eks. planlægger at holde en demonstration i det fri, skal man give politiet besked i forvejen. Man skal 'anmelde' demonstrationen ved at fortælle mødetidspunktet, ruten og mødestedet. Og det skal ske senest 24 timer før, demonstrationen går i gang. Gør man ikke det, risikerer man at få en bøde. Men demonstrationen bliver ikke ulovlig af den grund. Disse bestemmelser står i politiloven og ordensbekendtgørelsen.

§ 80

Ved opløb må den væbnede magt, når den ikke angribes, kun skride ind, efter at mængden tre gange i kongens og lovens navn forgæves er opfordret til at skilles.

§ 80 (Forklaring)

Et opløb er ikke det samme som en forsamling. Men en forsamling kan udvikle sig til et opløb, hvis den mister ledelse og selvkontrol og udvikler sig til kaos og tumult. Hvis der sker opløb, kan politiet skride ind. Men politiet skal advare tre gange først. Faktisk bestemmer grundloven også, hvad politiet skal sige i den situation. De skal bede mængden om at skilles i 'kongens og lovens navn'. Først hvis folkemængden nægter at følge opfordringen, har politiet lov til at angribe. Denne 'opløsningsformular' er vigtig.

Efter urolighederne i forbindelse med EU-afstemningen i 1993 frifandt landsretten nogle deltagere i opløbet. De var tiltalt for ikke at følge politiets ordre. Men de blev frifundet, fordi politiet ikke havde brugt 'opløsningsformularen'.

§ 81

Enhver våbenfør mand er forpligtet til med sin person at bidrage til fædrelandets forsvar efter de nærmere bestemmelser, som loven foreskriver.

§ 81 (Forklaring)

Hvis en mand er sund og rask, har han pligt til at gøre tjeneste som soldat. Det kaldes værnepligt. Grundloven fastslår kun, at der skal være værnepligt. Det er op til Folketinget at bestemme reglerne for denne pligt. Og her har man bl.a. bestemt, at folk kan blive fri for militærtjeneste, hvis det strider mod deres overbevisning f.eks. at bære våben. I stedet for militærtjeneste er militærnægtere tvunget til at gøre samfundstjeneste i f.eks. en social institution.

De værnepligtige udvælges efter saglige og ensartede kriterier som f.eks. alder, helbred og uddannelse. Og selv om der står 'våbenfør mand' i paragraffen, kan Folketinget godt bestemme ved lov, at der også skal indføres værnepligt for kvinder. Det er nu ikke sket.

§ 82

Kommunernes ret til under statens tilsyn selvstændigt at styre deres anliggender ordnes ved lov.

§ 82 (Forklaring)

Det er ikke bare stat og regering, der styrer Danmark. Mange beslutninger træffes tættere på borgerne – dér, hvor de bor. Danmark er delt op i 98 kommuner og 5 regioner.

Kommunerne er borgernes indgang til den offentlige sektor og tager sig af opgaver inden for socialområdet, beskæftigelsesområdet, erhvervsservice og den kollektive trafik.

Regionerne tager sig af sygehusene, den regionale udvikling og specialiserede sociale institutioner.

Grundloven sikrer, at kommunerne har selvstyre. Men staten fører tilsyn med kommuner og regioner.

§ 83

Enhver i lovgivningen til adel, titel og rang knyttet forret er afskaffet.

§ 83 (Forklaring)

Denne paragraf er vendt mod de fordele, nogle blev født til i gamle dage. Dengang var samfundet mere

klassedelt, end det er i dag. Man blev født ind i en bestemt 'stand', eller man blev født til en særlig titel eller rang. Og det gav mange fordele – såkaldte privilegier.

Det var en stor fordel at være adelig. Det vil sige at have en titel som f.eks. greve eller baron. Adelen havde privilegier, som ingen almindelige borgere havde. De adelige betalte f.eks. ikke så meget i skat. Disse privilegier afskaffede den første grundlov i 1849. Men allerede dengang var tiden løbet lidt fra bl.a. adelens særlige rettigheder. Der var ikke mange privilegier tilbage.

Grundlovsbestemmelsen afskaffer rettighederne én gang for alle. Men den afskaffer ikke retten til at adle bestemte folk. Det har dog ikke den store betydning i dag.

§ 84

Intet len, stamhus, fideikommisgods eller andet familiefideikommis kan for fremtiden oprettes.

§ 84 (Forklaring)

I gamle dage kunne man holde store formuer udelt samlede i bestemte familier. Det kunne ske ved, at f.eks. den ældste søn arvede formuen – måske et helt gods – uden at han skulle dele med sine søskende. Det princip gør grundloven op med her. Tidligere kunne kongen belønne sine folk ved at give dem godser og jord. Man kaldte dem len. Der blev oprettet mange len, fordi det gav visse økonomiske fordele for de familier, som sad på lensgodserne. De kunne hente store årlige indtægter fra driften af godserne og skulle ikke betale så meget i skat. De mange len betød også, at store dele af de danske godser var bundet til bestemte grevskaber eller baronier. De kom kun særlige familier til gode. På samme måde var også stamhuse og fideikommisgodser knyttet til bestemte familier. Ordet fideikommis kommer fra latin og betyder betroet gods eller midler. Gods og ejendom gik udelt i arv i familien og kunne ikke sælges. Siden 1849 har det været forbudt at oprette nye godser af denne type. Og i 1919 afviklede man alle de len og fideikommiser, som stadig var tilbage. Ejerne fik en vis erstatning af staten – til gengæld måtte de aflevere en del af deres værdier.

§ 85

For forsvarsmagten er de i § 71, 78 og 79 givne bestemmelser kun anvendelige med de indskrænkninger, der følger af de militære loves forskrifter.

§ 85 (Forklaring)

Soldaters frihedsrettigheder er indskrænkede. De har ikke helt den samme forenings- og forsamlingsfrihed som andre borgere. F.eks. skal de have en særlig tilladelse, hvis de vil holde møde på kasernen. Soldater er også underlagt en særlig militær straffe- og retsplejelov. Det betyder bl.a., at en soldat kan tilbageholdes i 72 timer, inden han kommer for en dommer.